
3 Politický systém

3.1 Systémový přístup k politickým jevům

Základ systémového přístupu k jevům politického života můžeme spatřovat v obecné teorii systémů rakouského biologa Ludwiga von Bertalanffyho (1901-1972) vycházející ze systémů biologického charakteru. Ludwig v. Bertalanffy považoval za živé organismy otevřené vnitřně strukturované subsystémy spjaté vzájemným působením.

Velký význam pro zformování systémové teorie měla pak koncepce sociálního systému amerického sociologa Talcotta Parsonse (1902-1979), podle něhož je společnost vysoce strukturovaný celek integrující jednotlivé části (subsystémy) v zájmu zachování své existence.

Systémová teorie považuje za systém takový soubor prvků, který svým stabilním uspořádáním (strukturou) představuje relativně jednotný celek. Různé systémy se přitom odlišují jak charakterem svých prvků, tak i strukturou. Aplikace systémové teorie na jevy politického života nám umožňuje komplexněji tyto jevy analyzovat. Je totiž možné zkoumat ne jen jeho jednotlivé prvky (stát, politické strany, zájmové organizace), ale i vzájemné vztahy mezi nimi. Jeden systém může být subsystémem systému vyššího řádu. Politická strana je tak prvkem subsystému, jakým je systém stran a systém stran je subsystémem politického systému. Systémový přístup nám také napomáhá odpovědět na otázky, jako je větší či menší samostatnost jednotlivých prvků, otázka jejich podřízení a hierarchie a otázka jejich podmíněnosti či podmíněnosti politického systému jako celku „vnějším“ prostředím, tedy subsystému ekonomickému, kulturnímu a popř. i mezinárodnímu.

3.2 Pojem politického systému a jeho funkce

Moderní koncepce politického systému je spjata s celou plejádou politologů – mj. s D. Eastonem, J. S. Colemanem, G. Almondem, K. Deutschem, G. B. Powelem, H. Wiesemanem, kteří usilovali o vytvoření takového pojetí,

které mělo postihnout nejen formální a neformální stránky politického systému a jeho dynamismus, ale zároveň být i základem jejich srovnávání.

Byť je pojem politického systému jedním ze základních pojmů politologie, obecně akceptovatelná definice neexistuje. Nicméně v zásadě se setkáváme jednak s pojetím, které spíše akcentuje institucionální aspekty politického systému v podobě politických institucí, jednak s pojetím, které spíše akcentuje funkcionální aspekty spočívající v dosahování příslušných cílů (integrace společnosti). Popřípadě se objevuje i pojetí, které chápe politický systém jako společenský prostor se specifickým uspořádáním, v němž se strukturují odlišné politické roviny – volební, parlamentní, vládní, správní, korporativní a stupně – ústřední, regionální, místní.

Je proto možné i takové pojetí, které považuje za **politický systém soubor institucí, vztahů, norem, postojů, hodnot a vzorců chování, jimiž se uskutečňuje politická moc**. V rámci politického systému tak můžeme rozlišovat čtyři základní subsystémy:

- subsystém institucionální,
- subsystém komunikační,
- subsystém normativní,
- subsystém politické kultury.

Všechny uvedené subsystémy jsou ve vzájemných vazbách a závislostech, takže bez ohledu na relativní samostatnost se mohou společně podílet na realizaci funkcí politického systému jako celku. G. Almond za základní funkce, které rozděluje na vstupní a výstupní, považuje:

- a) vstupní (politické)
 - podpora akceptace politických institucí a politické kultury,
 - politické socializace a zapojování,
 - artikulace zájmů,
 - kumulace zájmů,
 - politické komunikace.
- b) výstupní
 - tvorba pravidel (zákonodárná funkce),
 - aplikace pravidel (výkonná a správní funkce),
 - zajišťování pravidel (soudní funkce).

Jiná klasifikace funkcí politického systému považuje za jeho základní funkce:

- určování cílů a úkolů společnosti,
- mobilizaci společenských zdrojů,
- integraci společnosti,
- dosahování celospolečenského konsensu (legitimity společenské moci).

3.3 Institucionální subsystém

Institucionální subsystém politického systému je představován **státem, politickými stranami a politickými hnutími a zájmovými organizacemi**.⁸

3.3.1 Evoluce politických stran

Podle francouzského politologa J. Blondela (Comparative Government, 1990) jsou politické strany institucemi „par excellence“ v tom smyslu, že představují obecný rys soudobých politických systémů. Ve svém vývoji během 19. a 20. století prošly několika etapami, které korespondují s vývojem volebního práva a parlamentarismu.

Zárodky politických stran jsou spatřovány již v tzv. klubech vznikajících na parlamentní půdě a sdružující poslance stejné názorové orientace – toryové a whigové v anglickém parlamentu 17. a 18. století a jakobíni a girondisté v Národním shromáždění za Velké francouzské revoluce. Nicméně za předchůdkyně dnešních politických stran jsou považované strany označené jako **elitární, honorární, kádrové**. Vzhledem k omezenému volebnímu právu byly reprezentovány parlamentními elitami orientovanými sice na konkrétní volební klientelu, ale ještě nevyžadovaly institucionalizovanou organizační strukturu.

Tento typ stran se dále transformoval v tzv. **strany masové**, které byly schopny reagovat na demokratizaci volebního práva (jeho zevšeobecnění), a tak si zajistit podporu velkých sociálních skupin. A to nejen při zajišťování voleb, ale také finančních prostředků formou členských příspěvků.

⁸ Pokud jde o stát, viz FILIP, Jan, Jan SVATONĚ a Kateřina ŠIMÁČKOVÁ. *Státověda: Učební text pro bakalářské studium*. 3. vyd. Brno: Masarykova Univerzita, 2015, 196 s. ISBN 978-80-210-7972-4.